

मानवता हो । तर मानिसमा पशुको जस्तै निस्वार्थ इमान्दारिता सहयोगी भावना र मंगलकारी परिश्रमशिलता आयो भने यो धर्ती स्वर्ग जस्तै आनन्द र प्रकाशले भरिन्छ । मानिस आफ्नो कर्तव्यबाट चाहे भट्कियोस् तर पशुहरु आफ्नो कर्तव्यबाट कहिल्यै पनि हट्दैनन् । प्रकृतिले जुन पशुको जस्तो कर्तव्य निश्चित गरेको छ उनीहरुले पूरा निष्ठाका साथ निभाएको पाइन्छ । गाई र भैसीले अमृत जस्तै दुध हामीलाई दिईरहेको छ । साँढेहरु आफ्नो कठोर परिश्रमका साथ लागि रहेका छन् र हाम्रा खेतहरु हरियाली तुल्याएका छन् । अद्भुत छ पशुहरुको कर्तव्यशीलता तर सबै भन्दा बुद्धिमान मानिसहरु आफ्नो कर्तव्यबाट कति भट्किरहेका छन् । पशुको हत्या र आफ्नो भड्किएको हिंसा प्रवृत्ति यसको ज्वलन्त उदाहरण हो । जुन दिन यसको अन्त्य हुन्छ मनुष्य जीवन नयाँ पवित्र भावनाले भरिनेछ । जैन धर्मको मूल मन्त्र अहिंसा, त्यही पवित्रताको सन्देश हो । त्यो हिंसाले भरिएको दृश्य देखेर हामी विचारहरुमा अनेक तानाबाना बुन्दै हामी जैन भवन फर्क्यौं ।

सहजीवनको भावना

१३ मार्च सोमकारका दिन, विश्व हिन्दू महासंघका कार्यकर्ताहरु दर्शनको लागि आउनुभयो । उनीहरुमध्ये महासंघका राष्ट्रिय उपाध्यक्ष शंकरलाल केडिया पनि हुनुहुन्थ्यो । साथै महासचिव बलराम थापा पनि । उहाँहरुसँग केही महिलाहरु पनि सामेल थिए । उहाँहरुले हामीलाई नेपालमा एउटा संगठन ओम परिवारका विषयमा परिचय गराउनु भयो । जहाँ चार सम्प्रदायका मानिसहरु समावेश रहेछन् । जहाँ वैदिक, बौद्ध, जैन र सिख गरी चार सम्प्रदायको अनौठो मञ्च । उनीहरु एक आपसमा मिलेर धार्मिक र सामाजिक गतिविधिहरुमा संलग्न । यो संगठन हिंसालाई समर्थन गर्दोरहेनछ । परन्तु यसका सबै सदस्यहरुले हालसम्म पूर्णरूपले शाहाकारी जीवन अपनाएको लागेन । तर उनीहरुको मिलिजुली कार्य निश्चित रूपमा स्तुत्य र अनुकरणीय लाग्यो । यसप्रकारको प्रयासबाट हामी निकै खुशी भयौं । यो एक देशभक्तहरुको संगठन थियो । हिन्दू समाजको

सुरक्षाका लागि पूर्ण रूपमा कट्टीबद्ध संगठन । उनीहरूसँग भएको वार्तालापबीच उनीहरुभित्र रहेको उथलपुथल भावना पनि बाहिर व्यक्त भयो । र हामीले उहाँहरूलाई यो भन्थौ नेपाल विश्वको एक मात्र हिन्दू राष्ट्रको रूपमा गौरव अवश्य प्राप्त गरेको छ तर त्यस आदर्शअनुरूप यहाँका नागरिकहरुमा आचारणको कमी देखिन्छ । धर्मको जुन मर्यादा छ, सिद्धान्त छ त्यसलाई व्यवहारिक रूप दिनु जरुरी छ । मानिसहरुमा धर्मको मूल मन्त्र सम्झाउनका साथसाथै शाकाहारी जीवन अपनाउनको लागि प्रेरित गर्नु आवश्यक छ । यस भ्रमलाई पनि निवारण गर्नु आवश्यक छ कि शाकाहारीका तुलनामा मांशाहारी ज्यादा बलवान र विवेकवान हुन्छ । मनुष्य जीवनमा शाकाहारी जीवनमा जति शक्ति सम्पन्न हुन्छ त्यति मांशाहारीमा हुँदैन । यो एक विज्ञानसिद्ध सत्य हो । यही कारणले गर्दा आज पाश्चात्य देशहरुमा शाकाहारीको संख्या तीब्र गतिले बढिरहेको छ । जसको ठूलो उदाहरण अमेरिका हो ।

उनीहरुले हामीसँग आग्रह गर्नुभयो कि नेपालका साना साना गाउँहरुमा हामीजस्ता अहिंसा सन्तहरुको विचरण अत्यन्त आवश्यक छ । नेपालका पचहत्तरै जिल्लाहरुमा हामीलाई भ्रमण गराउने दायित्व उहाँहरुको हो । यो कमी र पश्चिमी सभ्यताको कुप्रभावलाई मेटाउन साधुसन्तहरुको यात्रा प्रभावशाली सावित हुनसक्छ । दूर्गम क्षेत्रका गाउँहरुको मानिसहरुका लागि यो नयाँ अनुभव र ज्ञान प्राप्त गर्ने साधन हो । विचारभन्दा बलियो कुनै हतियार हुन सक्दैन । यदि विचारमा नविनता, तार्किकता, र सिधासिधा मनमस्तिष्कलाई छुने क्षमता छ भने त्यसलाई जनसाधनद्वारा ग्रहण गर्न धेरै समय लाग्दैन । तर त्यो विचारको मनमस्तिष्कमा धारणा गर्ने शक्ति वचन र मानिसहरुबीच यात्रा गर्ने कुनै व्यक्तित्व पनि चाहिन्छ । मानिसहरुमा यो उत्साहलाई देखेर हामी निकै खुशी भयौ । महासंघका राष्ट्रिय उपाध्यक्ष श्री शंकरलाल केडिया स्वयं जैन नभएर पनि यो विषयमा निकै जोड दिनु हुन्थ्यो । उहाँले हामीलाई यो जानकारी दिनुभयो कि २३ औं तीर्थंकर भगवान पार्श्वनाथको

विचरण नेपालको धर्तीमा भएको थियो । नेपाल उहाँको दीक्षाभूमि थियो । उहाँले कैयौं दृष्टान्त दिएर भन्नुभयो, नेपालसँग भगवान पार्श्वनाथको गहिरो सम्बन्ध छ । नेपालको तराईमा रहेको पर्सा जिल्ला भगवान पार्श्वनाथको नाममा रहेको छ । यो सम्बन्धमा उहाँले हिन्दू विश्वविद्यालयको बृजलाल केडियाका केही पत्रहरुमा उल्लेख गर्नुभयो । हामीले महासंघका सदस्यहरुको विचारलाई आदार गरेर उहाँको कार्यक्रममा आफ्नोतर्फबाट पूरा सहयोग गर्ने आश्वासन दियौं । नेपाली र मारवाडी समाज तथा चारै धर्म परिवारद्वारा गठित उक्त संस्थाको सम्बन्धमा जानकारी पश्चात् हामीलाई यो विश्वास भयो मानव मनको भिन्न अहिले पनि सहजजीवनको भावना पनि रहेको छ । र, मिलेर समाज उत्थानका लागि प्रयत्नशील भइरहेको छ । जरुरत यस कुराको छ, सहजीवनको भावनालाई बढीभन्दा बढी विस्तार गर्नु तब सम्भव हुन्छ जब बढीभन्दा बढी मात्रामा निष्ठावान कार्यकर्ताहरु अगाडि आउँछन् ।

हाम्रो यात्रा कार्यक्रममा जो एक प्रकारको विशेष कार्यक्रम समावेश थियो, त्यो हो काठमाडौंमा होली चतुर्मास सम्पन्न गर्नु । त्यसको तयारी शुरु भइसकेको थियो । चतुर्मासमा भाग लिनको लागि सुदूर दक्षिण भारतीय राज्य आन्ध्रप्रदेश कन्फरेन्सका महामन्त्री राजेन्द्रकुमार किमती आफ्ना सहयोगीहरुका साथ आउनु भएको थियो । अखिल भारतीय युवा जैन कन्फरेन्सका महामन्त्री हर्षकुमार भनोत आफ्ना सहयोगी साथीहरुका साथ काठमाडौं पुगिसक्नु भएको थियो । विश्व हिन्दू महासंघका पदाधिकारीहरु र सदस्यहरुका साथ पनि यस विषयमा विचार विमर्श भइरहेको थियो ।

होली चतुर्मासको शुभारम्भ १९ मार्चबाट शुरु हुने थियो । तर अचानक एक जना कर्मठ श्रावकको निधन हुनाका कारण निर्धारित समयमा कार्यक्रम शुभारम्भ हुन सकेन । समयमा केही परिवर्तन गर्नु पर्‍यो । अन्ततः अपरान्ह दुई बजेबाट कार्यक्रम शुरु भयो । यो सोचेका पनि थिएनौं कार्यक्रममा त्यति धेरै संख्यामा मानिसहरु भाग लिन्छन् भनेर । जैन समाज र विश्व हिन्दू

महासंघका सदस्यहरु धेरै संख्यामा उत्साहपूर्वक भाग लिनुभयो । होली चतुर्मासको महत्त्व र ठूलो संख्यामा मानिसहरुको उपस्थितिको दुवै संयोगले कार्यक्रमको रौनक बढ्यो निकै ठूलो सद्भाव र उल्लास एवं पवित्रमय वातावरणमा कार्यक्रम सम्पन्न भयो । जुन तीन घण्टासम्म चल्यो ।

त्यसैले भारतको धनबाद शहरमा चतुर्मास राख्नको लागि कार्यक्रम निश्चित गरियो । त्यसैगरी श्रद्धालुहरुले नेपालमा पनि चतुर्मास राख्नका लागि अनुरोध गर्नुभयो । तर सोचविचार गरेर अन्ततः धनबादमा नै राख्ने कुरा छनौट गरियो ।

विश्व हिन्दू महासंघका पदाधिकारीहरुका साथ भएको हाम्रो बैठकमा त्यसै दिन पोखरामा हुने महासंघको राष्ट्रिय अधिवेशनमा हाम्रो उपस्थितिका लागि निवेदन गरियो । पोखराको निकट हाम्रो जन्मस्थान भएको कारण हामीलाई त्यहाँ जानका लागि विशेष प्रयास भइरहेको थियो । हामीलाई पोखरा जाने या नजाने, जाने भए कुन रूपमा जाने, यस विषयका लागि लिएर २३ मार्चमा बैठक भयो, जहाँ जैन समाज र महासंघका वरिष्ठ व्यक्तिहरुको उपस्थिति थियो । बैठकमा यो निर्णय लिइयो यदि अधिवेशनले विशाल रूप लिन्छ र त्यहाँ नेपाल नरेशको उपस्थिति हुन्छ भने मात्र हाम्रो करिब दुई सय किलोमिटर जाने र दुई सय किलोमिटर आउने यात्राको सार्थकता हुन्छ । अन्यथा हाम्रो यात्रा विशेष रूपमा लाभप्रद हुनसक्दैन । यदि यति लाभ यात्राको विशेष लाभ प्राप्त हुँदैन भने त्यहाँ जानुको कुनै औचित्य हुँदैन । सोचविचार पछि हाम्रो बास काठमाडौँमा नै हुने निश्चित भयो र महावीर जयन्ती मनाउने तयारी हुन थाल्यो ।

काठमाडौँमा मानवमिलन संस्थाको स्थापनाका लागि जुन सपना हामीले सोचिराखेका थियौं त्यो २४ मार्चका दिन पूरा भयो । बढो उत्साहपूर्ण वातावरणमा रातको सात बजे संस्था गठन भयो । संस्थाको अध्यक्षमा शंकरलाल केडियाजी र महासचिवमा राजेन्द्र वैद्य चुनिनु भयो । मानवमिलन संस्थाको स्थापना

हाम्रो लागि उल्लेखनीय सावित भयो ।

काठमाडौंमा जसरी हाम्रो प्रवासकाल व्यतित हुँदै गयो हाम्रो साँसारिक परिवारहरु एक एक गरेर भेट्नको लागि आउनुभयो । उहाँहरुको मिलनबाट अतितका स्मृतिहरु ताजा भए ।

कैदीहरुलाई सत्कर्मको सन्देश

२४ मार्चमा हामी काठमाडौंको प्रसिद्ध कारागार सदरखोरका कैदीहरूसँग भेट्न गयौं । उनीहरूसँग हामी केही वेर वार्तालाप गर्नुभयो । हामीले उहाँहरुको स्थितिलाई बुझ्ने प्रयास गर्नुभयो । वर्षाका कारण बाहिर मैदानमा हाम्रो प्रवचन हुन सकेन । एउटा सानो हलमा हामीले उहाँहरुलाई सम्बोधन गर्नुभयो । कुनै कारागारभित्र यो हाम्रो पहिलो प्रवचन थियो । हामी नेपाली भाषामा बोल्नु थियो त्यसकारण कैदीहरु धेरै प्रभावित भए । हामीले आरुनो प्रवचनमा यस कुरालाई विशेष जोड दियो कि मानिस नै सर्वश्रेष्ठ प्राणी हो र उसको जीवन अमूल्य छ । उनीहरुभित्र सदगुण र दुर्गुण दुवै भरिएका छन् । उनको मन मस्तिष्क माथि जब दुर्गुण प्रबल हुन्छ । तब त्यहाँ राक्षसत्व प्राप्त हुन्छ । जब सदगुण प्रबल हुन्छ तब उसलाई देवत्व प्राप्त हुन्छ । यस प्रकारको द्वन्दबाट माथि यस कुराको निर्भर हुन्छ उसको भित्र कुन प्रकारको संस्कार भरिएको छ । जन्मको समयमा सबै मानिसहरु एकै प्रकारका हुन्छन्, समान हुन्छन् । मानिस मानिसमा अन्तर तब पैदा हुन्छ जब उसको लालन पालन र पारिवारिक परिवेशमा भिन्नता हुन्छ । त्यो भिन्नता जति विषमता भरिएको हुन्छ त्यति नै मानिसहरु बीचको अन्तर त्यति नै गुम्सिएको हुन्छ । जन्मबाट स्वतन्त्र मानिस आरुनो दुर्गुणको कारण कसै प्रकारका बन्धनहरुले बाँधिएको हुन्छ । जुन कैदीहरु यहाँ भित्र छन् तिनीहरुले यस विषयमा गम्भीरतापूर्वक सोचून् आखिर उनीहरु यहाँ किन आउनु पर्‍यो, जब तपाईंहरु कारागार भन्दा बाहिर हुनुहुन्थ्यो । आफ्नो कर्म गर्नको लागि स्वतन्त्र हुनुहुन्थ्यो । यदि तपाईंले सत्कर्ममा लागि राख्नु भएको भए यहाँ कसैले त्याउन सक्दैनथ्यो । अरुनै